

УДК 001+1+304+37](477:4)"2022/..."(082)

У45

У45 Україна на шляху відновлення: завдання науки і освіти в європеїзації держави : матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 17–19 травня 2023 року) / Уклад.: Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. – 946 с.

У збірник увійшли статті та тези учасників Всеукраїнської міжгалузевої «Україна на шляху відновлення: завдання науки і освіти в європеїзації держави», у яких розкрито проблематику інноваційного розвитку українського суспільства, зокрема освіти та науки; післявоєнного відновлення на європейських цінностях демократії, прав людини, свободи, рівності, поваги до людської гідності та верховенства права; розвитку обдарованих дітей і юні в умовах боротьби за незалежність і цілісність.

Тематика публікацій:

- ✓ інновація VS традиція: філософський, історіософський, історичний дискурс;
- ✓ Alter ego України після війни: соціальні і психологічні детермінанти розвитку;
- ✓ освіта у трансформаціях України: першочергові завдання;
- ✓ обдаровані діти й обдарованість: сьогодення і перспектива.

Видання рекомендовано для науковців, керівників і представників освітніх закладів, інститутів післядипломної освіти, педагогічних працівників усіх ланок системи освіти.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 001+1+304+37](477:4)"2022/..."(082)

Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023

ЗМІСТ

МОТИВАЦІЙНІ ПРОМОВИ	10
<i>Кремень Василь Григорович</i>	10
<i>Рафальський Олег Олексійович</i>	13
<i>Довгий Станіслав Олексійович</i>	17
Частина І. ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ	20
Бережна С. В. Аксіологічний компонент в освіті: традиції та сучасність	20
Бідненко Н. П. Застосування новітніх інформаційних технологій у професійній підготовці фахівців із перекладу	28
Біляєва С. О. Український контент історичної освіти: проблеми і завдання	31
Бойченко М. І. Уроки національної гідності: концепт традиції в філософсько- літературній творчості Мігеля де Унамуно	36
Веденєєв Д. В., Левченко С. М. Науково-педагогічна діяльність з проблем інформаційного протиборства у вищих військових і спеціальних закладах освіти України	41
Ільїн В. В., Ільїна А. А. Українська наука в епоху постнеокласики: шлях до сучасності	50
Кармазіна М. С. Іпостасі Європи (до якої ми прагнемо): аналіз рефлексій Президента України упродовж 445 днів повномасштабної російської агресії проти України (24 лютого 2022 р. – 14 травня 2023 р.).....	53
Ковальова О. А. Європейська політика розвитку обдарованості: від цінностей до реалізації.....	63
Корсак К. В. Критичний нооаналіз ідеї європеїзації України.....	67
Крилова С. А. Актуалізація креативності у аспірантів і докторантів як суттєвий фактор розвитку української освіти та науки.....	78
Кубальський О. Н. Соціокультурні та ціннісні виміри розвитку сучасної науки	83
Матвійчук О. Є., Сидоренко О. М. Важливість шкільної бібліотеки у післявоєнному відновленні освіти на європейських цінностях	90
Мельниченко В. Ю. Астольф де Кюстін проти росії	95
Міхно О. П. Персоналії зарубіжних освітян у сучасній українській педагогічній біографістиці	104
Найдьонова Л. А., Найдьонов М. І., Григоровська Л. В., Психологічне підґрунтя підтримки тоталітаризму або що не так стається з психікою під впливом рашистської пропаганди: груп-рефлексивна концепція інформаційно-психологічної реабілітації.....	110
Ткаченко В. М. Війна і мир: мислі про немислиме.....	119
Ткаченко О. А. Життєздатність як психосоціальна детермінанта оновлення і розвитку системи освіти в ході повоєнної розбудови України.....	127

Филипович Л. О. Чи можуть і як українські релігієзнавці долучитися до європеїзації своєї держави.....	136
Хамітов Н. В. Відновлення і оновлення України: роль науковців і освітян у здобутті світоглядної суб'єктності.....	144
Чайка В. М., Шишак А. М. Діджиталізація початкової освіти: сутність та основні напрями ефективного забезпечення	156
Чижевський Б. Г., Онаць О. М., Попович Л. М. Особливості інтеграції сфери науки і освіти України до європейського простору	164
Чуніхіна С. Л. Як війна трансформує відносини влади і суспільства: аналіз результатів опитувань громадської думки в Україні у 2014–2023 рр.	175
Шамара С. О., Коротун Л. В., Солодовник М. Ю. Проблеми європеїзації державних освітніх програм: практичний аспект	185
Шевчук Т. С. Перемога як вікно можливостей для української літератури: success story VS естетики страждання	202
Частина II. ДОПОВІДІ СЕКЦІЙНИХ ЗАСІДАНЬ.....	206
Алексєєва Е. М. Інноваційне змістово-технологічне перезавантаження навчально-виховного процесу на засадах життєтворчої освітньої парадигми	206
Астапова-Вязьміна О. І. Інноваційні методи сучасної освіти та майбутнє наукової проблематики	211
Бабишина А. О. Еволюція свідомості як філософської категорії	213
Барабаш Л. М. Школа в умовах війни або лайфхаки освітнього менеджменту.....	215
Беценко Т. П. Використання проєктних технологій як інноваційного засобу в процесі вивчення історії української літературної мови у ЗВО педагогічного профілю.....	223
Биков В. О. Роль керівника дослідницьких проєктів Малої академії наук у розвитку навчально-пізнавальної компетентності обдарованих старшокласників.....	228
Богачевська І. В. Релігійна ідентичність українців: до і після війни	234
Богданець-Білоskalенко Н. І. ТанDEM-метод у контексті багатомовної освіти: європейський та український досвід.....	238
Бодренкова І. О., Шепеленко Т. В., Акімова М. Є. Ментальне здоров'я молоді та профілактика запобігання психічних розладів на заняттях фізичного виховання	240
Бойко С. М. Педагогічний менеджмент в інноваційній діяльності українських закладів освіти.....	247
Бондар Т. О. Резильєнтність та інструменти когнітивного розвитку як ресурс для освіти в умовах викликів.....	253
Бондаренко І. В. Значення основ гендерної парадигми для процесу європеїзації української науки та освіти	261

Бондаренко О. Б. Індивідуальна робота з обдарованими вихованцями в гуртку художньо-технічного профілю закладу позашкільної освіти.....	267
Бурцева С. І. Трансформація освітніх процесів з математики з використанням сучасних інноваційних технологій та методик	274
Бурцева Ю. О. Управління інноваційною та проєктною діяльністю в освітній сфері в умовах воєнного стану як ресурс до подолання освітніх втрат.....	282
Верховцева І. Г., Ганношина І. М., Скляренко І. Ю. Формування глобалістичного мислення молоді.....	292
Виповська Л. О. Активні та інтерактивні методи навчання – нові ролі вчителя.....	302
Власенко Ю. М. Роль учителя інформатики та математики у формуванні патріотичного виховання учнів	305
Волошина С. В. Інформаційно-комунікаційні технології для розвитку обдарованої особистості	309
Воробйова Т. О. Створення та розвиток інклюзивного освітнього простору в закладах позашкільної освіти.....	314
Гавриленко Т. І. Обдаровані діти й обдарованість – сьогодення та перспектива	321
Гаврилюк О. І., Мачушак Т. В. Трансформація шкільної освіти України за роки незалежності	328
Газізова О. О. Науково-практичні моделі наповнення освітнього процесу українознавчим контентом згідно з викликами сьогодення.....	336
Галена О. В. «Європейська Україна. Від сивої давнини до сьогодення» – програма інтегрованого експрес-курсу з географії, історії, української літератури та українознавства для здобувачів освіти 10–11 класів.....	346
Ганаба С. О. Емоційний інтелект як інструмент розвитку креативності	356
Гарань Н. С., Замороцька В. В. Трансформаційні зміни вищої освіти України в умовах війни та в післявоєнний період: завдання та виклики.....	359
Гатеж Т. В. Виховання гідного європейського громадянина засобами вивчення літератури в контексті європеїзації держави	363
Гончар Л. В. Дуальна форма освіти в Україні після завершення війни: вимоги й перспективи	368
Городнюк Л. С. Людинознавство і метапізнання як надважливі освітні категорії сьогодення	371
Даниленко В. М. Історична пам'ять і едукація крізь призму національної безпеки України	374
Данюк А. О. SWOT-аналіз як метод опанування змісту літературного твору	378
Демчук О. І. Ідентифікація обдарованих дітей та індивідуалізація навчання: розвиток здібностей та потенціалу кожної дитини.....	382
Драгунова В. В. Менеджмент консалтингової діяльності в закладі вищої освіти в умовах невизначеності	385

Дубовик Ю. О. Формування цифрової компетентності дошкільників, як першочергове завдання сучасної дошкільної освіти	390
Єні О. С. Обдаровані діти: психологічні та педагогічні умови для розвитку, навчання обдарованих дітей.....	396
Жиляєв І. Б. Новий суспільний договір в інтересах трансформації національної системи освіти України.....	405
Жорова І. Я. Актуальні питання формування змісту післядипломної педагогічної освіти України.....	413
Завгородня О. В., Медінцев В. О., Депутат В. В. Європейський дослідницький простір, принципи відкритої науки в контексті зближення психологічних спільнот України та ЄС.....	419
Зайченко О. В. Підтримка обдарованих дітей в умовах воєнного стану засобами художньо-технічної творчості	429
Заюков І. В. Застосування онлайн-платформ як перспективний напрям розвитку концепції освіти впродовж життя.....	436
Зіновєєва О. В., Зіновєєва М. І. Формування компетентної особистості в системі розвитку обдарованості в закладі позашкільної освіти.....	444
Ігумінова С. Р. Реалізація концепції STEM-освіти в загальноосвітній школі.....	450
Ільченко В. Р., Ільченко О. Г., Голота О. В. Обдарованість дітей і педагогічні умови її становлення	458
Кадецька І. М. Феномен соціальної творчості в контексті розвитку підростаючої особистості	463
Калмикова Л. О. Комунікація як шлях реалізації завдань європеїзації освіти України	472
Кальченко І. В., Гордієнко І. М. Трансформація освіти в громаді в умовах воєнного стану (з досвіду роботи відділу освіти Добропільської міської ради Донецької області).....	476
Капітон А. М., Гончаров І. Використання ІТ-технологій у формуванні освітнього відеоконтенту.....	484
Кириченко О. А. Значення інноваційного розуміння сутності, причин появи і видового поділу девіантної поведінки особи та засобів її подолання в контексті реалізації європеїзації української науки та освіти	488
Кобзар В. П. Розвиток soft skills учителя історії в трансформаціях України.....	494
Кобріна К. В. Коучинг як інтерактивна освітня технологія	497
Ковальчук Ю. М. Вивільнення ресурсів обдарованості – стратегічний шлях побудови новітньої України.....	501
Корольов В. В. Держава після війни: конкурентні переваги України.....	508
Корсак Ю. К., Корсак К. В. Про Україну ХХІ ст. – ноотехнологічну, а не неоіндустріальну	514
Кочерга О. В. Стимулювання творчих дій дитини: психофізіологічний аспект.....	525

Кретов П. В., Кретова О. І. Соціально-філософські виклики трансформації освіти в сучасній Україні	530
Крива М. В., Калагурка Х. І. Використання ейдетичних прийомів під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	537
Кузьміна І. Ю. Першочергові завдання та провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України	541
Кучеренко Н. В. «Світанок» цифрової трансформації освітянського простору	544
Кушнір О. В. Еміграція української молоді.....	549
Логінов А. Ю. Диверсифікація в післядипломній педагогічній освіті: сучасні реалії	559
Ляшенко Л. М. Пошук шляхів порятунку людства та семантичні й філософські рефлексії з приводу слова «ноосфера».....	564
Мальцева А. В. Особливості розбудови безпечного, здорового та інклюзивного освітнього середовища	575
Маринченко І. В. Роль засобів цифрових технологій у формуванні готовності майбутніх фахівців.....	579
Матюх М. А. Інформаційна війна росії проти України: історія і сучасність	586
Медведюк О. Б. Супровід обдарованих дітей у сім'ях і закладах освіти.....	594
Мищишин І. Я. Домашня форма навчання в Україні в контексті викликів воєнного стану	603
Міхеєва О. Ю. Технології соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми.....	607
Момот О. В. Виклики навчання учнів початкової школи.....	613
Морокко Л. М. Виховання учнів на європейських цінностях	618
Москаленко К. С. Пріоритетні цілі для забезпечення сталого розвитку освіти в Україні	622
Наривська А. П. Інноваційні форми роботи як ресурс успішної самореалізації творчої особистості	625
Науменко О. М., Дубик Н. П. Трансформація освіти наукова практика з української мови та технологій: практичний досвід.....	634
Нестер А. А., Рогульська О. О. Складові новітньої політики в навчанні	637
Обшарська Р. В. Робота з обдарованими дошкільниками в сучасному освітньому процесі.....	648
Осипенко О. П. Розвиток підприємницьких здібностей у здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти.....	657
Островська Л. І. Обдарованість як детермінанта розвитку особистості	661
Павенко Н. В. Ключові тренди та технології цифровізації освіти	668
Панасюк О. О. «Руйнівники міфів» ru.пропаганди про Івана Мазепу та Полтавську битву	674

Пахолік Н. М. Навчальна програма для обдарованих дітей: індивідуальний підхід	680
Пащенко Т. М. Інноваційні технології розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів	685
Пережняк І. В. Інформаційний вплив і контрпропаганда в умовах широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України	691
Полицяк Н. І., Коток О. В. Аспекти гендерної соціалізації обдарованих дівчат	696
Пономаренко Ю. В. Формування творчої особистості дитини на уроках математики.....	704
Попова В. В., Попов В. Ю. Науково-освітні аспекти ресурсної детермінанти економічного розвитку післявоєнної України.....	712
Попова І. Б., Ємченко Я. О., Васильєва К. В. Трансформація навчального процесу в умовах воєнного стану.....	722
Присакар О. В. Адвентистські освітні заклади в Україні: теологічні традиції та педагогічні інновації.....	728
Присяжнюк Ю. П., Присяжнюк В. П. Формування траєкторій навчання та розвиток творчих здібностей здобувачів освіти (з досвіду комунікативної педагогічної взаємодії)	735
Радиш О. Ю. Управління освітніми трансформаціями ЗЗСО: стратегічні завдання	739
Росюк А. О., Матвієнко М. Г., Наточій А. В. Детермінанти страху дітей молодшого шкільного віку у мирний час та під час війни	746
Руденко Ю. Ю. Громадянська освіта як підґрунтя міжкультурного діалогу: досвід європейських держав та України.....	751
Савун В. М. Педагогічні умови розвитку морально-вольових якостей спортивно обдарованих дітей	755
Савчук І. А., Тарабаса К. О., Воробей Л. А., Приходько Я. Р. Формування екологічної компетентності учнів в умовах євроінтеграції засобами міжнародної співпраці.....	763
Санкович М. В. Робота з обдарованими дітьми у ЗЗСО в умовах російсько-української війни (2014–2022 рр.): парадигма національно-патріотичного виховання.....	769
Світлична О. В. Обдарована дитина в сучасній школі.....	776
Серєда А. О. Етика та мораль: філософські підходи до визначення моральності в сучасному світі.....	787
Сидоренко Я. І. Сучасний стан і перспективи освіти в Україні в умовах трансформації	789
Сипчук Є. Ю. Розвиток пізнавальної діяльності обдарованих учнів на уроках фізики засобами ІКТ.....	798
Сичевська-Дегтярьова М. В. Обдаровані діти й обдарованість: подолання викликів воєнного стану.....	809

Sokolovska I. A., Nechyporenko V. V., Hordiienko N. M., Pozdnyakova O. L. Tools for successful education	816
Солдатенко Н. Г. Білінгвальний підхід у навчанні фізики: переваги та виклики.....	820
Таранченко О. М. Реструктуризація в освіті дітей з ООП: досягнення ефективності в нових реаліях.....	824
Тименко В. П., Гуль В. В. Мультимедійна педагогіка: модернізація артефактів німецького музею Ukrantenland.....	829
Тименко В. П., Королюк Б. Р. Європейський досвід початкової дизайн-освіти: мультимедійний дизайн	831
Тимошенко В. М. Інноваційні напрями вдосконалення педагогічних технологій	833
Ткаченко Л. І., Оверченко О. Д. Освітні інновації російсько-української війни періоду 2022 р. та перспектива їх застосування	835
Фамілярська Л. Л. Післядипломна освіта педагога в умовах війни: виклики та перспективи	843
Франчук Т. Й. Дослідницька компонента в структурі професійної освіти: чинники протидії академічній недоброочесності.....	847
Хабрат К. В. Формування критичного мислення як спосіб протидії інформаційним маніпуляціям у глобальному світі.....	858
Цимбал О. І., Лубенська І. Г. Система роботи з обдарованими дітьми в ліцеї...869	
Чабан Н. І. Обґрунтування структури креативної особистості учня в художньо-освітньому просторі ліцею.....	877
Чернушкіна О. О. Ринок праці: сучасні тенденції трансформації.....	884
Чурса І. Д. Адміністрування інтеркультурної діяльності закладу позашкільної освіти як сучасна модель його європеїзації	892
Shapovalov V., Shapovalov Ye. Communication between science and education as way to motivate students: ontological approach	900
Шевчишена О. В. Моніторинг дитячої обдарованості в освітньому процесі.....	902
Шепетяк О. М. Сьогоднішня актуальність принципів наукової етики	907
Шеховцова О. А. Інструментарії сучасного педагога для розвитку філологічної обдарованості здобувачів освіти	913
Шиманська О. В. Особливості ідеї розвитку у філософії ХХ століття.....	922
Шмаглій О. Б. Інноваційні перетворення інформаційного простору Державної науково-технічної бібліотеки України.....	925
Шумейко Л. М. Методика Метью Ліпмана «Філософія для дітей» як артактор в сучасному освітньому просторі України	931
Юркова О. Ф. Особливості розвитку літературної обдарованості здобувачів освіти.....	939
Яковишин Р. Я. Особливості формування професійної готовності педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми	942

Кочерга О. В.,
кандидат психологічних наук, доцент
заступник директора
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
o.kocherha@kubg.edu.ua

СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧИХ ДІЙ ДИТИНИ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Запропоновано засоби для стимулювання творчих дій дитини. Уточнено особливості дій в дотриманні природовідповідності в процесах розвитку дитини. Означено приховані потенціали психофізіологічних систем спрямованих на стимулювання механізму творчих дій дитини. Розкрито деякі з особливостей впливу чутливості на роботу сенсорної сфери людини. Представлено психофізіологічні механізми роботи вестибулярного апарату людини та його вплив на діяльність нервової системи.

Ключові слова: чутливість, психофізіологічні механізми, природовідповідність, вестибулярна система, нервова система.

The article deals with the means for stimulating a child's creative behaviour. It specifies the peculiarities of the principles of naturalness in the processes of child development. The article defines the hidden potentials of psychophysiological systems aimed at stimulating the mechanism of the child's creative behaviour. It reveals some peculiarities of how sensitivity affects functioning of the sensory sphere of a person. It also presents psychophysiological mechanisms of the human vestibular apparatus and its influence on the nervous system activity.

Key words: sensitivity, psychophysiological mechanisms, naturalness, vestibular system, nervous system.

Сучасний світ постійно і стрімко змінюється в частині технічних, комунікаційних, соціальних технологій і стає все більш вимогливим до пошуку неординарних рішень, творчих переосмислень, готовності створювати людиною нові сенси. Як ніколи виникає потреба в пошуку непересічних особистостей, готових реагувати та діяти не лише в лінійних уявленнях. Важливо успішно долати інші об'ємні рівні осягнень навколишнього світу, розв'язувати складні задачі сьогоденних викликів і вчасно впереджувати ті чи інші небезпеки буденного життя.

У контексті цих підходів і здійснюється реформа Нової української школи (НУШ). В її концепції кінцева мета спрямовується на формування цілісної людини: особистість, патріота, інноватора [5]. Дитині забезпечується можливість розвиватися, з опорою на людські цінності, коли безпека та повага до дитини стають «наріжним каменем», а здібності, потреби та інтереси кожного мають

бути враховані в розбудові сучасного освітнього середовища НУШ.

Отже, вивільнення природних задатків, плекання здібностей та їхній розвій в творчих діях, це – шлях, який необхідно створити для розвитку гармонійної особистості через забезпечення відповідного, комфортного, розвивального освітнього середовища НУШ. Це і є важливим наближенням до потреб на засадах природовідповідності дитини, про що згадував фундатор педагогічної науки Я. А. Коменський [2]. Наголошуючи на важливості розуміння природи дитини педагогом, ми зосереджуємося на необхідності адекватного включення в освітній процес як провідного фактору вікових природних задатків дитини. В основі них знаходяться психофізіологічні процеси дозрівання організму дитини. Розуміючи логіку дій її психофізіологічних механізмів в процесі дозрівання нервової системи як тривалого в часі, а не миттєвого чи одномоментного явища, віра в дитину, витримка, підтримка, заохочення, переконуюча наполегливість і підтримка – це основні фактори в подоланні будь-яких негараздів та психофізіологічних неузгодженостей розвитку, які має усвідомлювати кожен педагог. Як ніколи на часі є корекція, переосмислення, рефлексія кожним педагогом всього власного професійного досвіду.

Немає потреби в надмірному, «педалювати» розвитку дитини різноманітних прискореннях, випередженнях та силових подоланнях ускладнень для досягнення гармонічного розвитку дитини. Чи може дитина вчитися складним речам, опановуючи знання, суттєво випереджаючи свої вікові можливості? Дослідження дають на це позитивну відповідь. Але прискорене випередження розвитку дитини в супереч природному дозріванню її нервової системи діє негативно на спроможність до тривалої продуктивної діяльності в подальшому як на фізичному, так і ментальному плані, надмірно виснажуючи їх «недоторкані» резерви.

Отже, особливий стан обдарованості в розвитку дитини є природним проривом за рахунок своєрідного випередження, авансування у використанні тих чи інших потенцій, але це не дозволяє говорити про якісне, всеосяжне та повноцінне дозрівання нервової системи дитини, а отже і її психіки. Все відбувається у дитини не усвідомлено, підсвідомо, спонтанно, спорадично, інтуїтивно, за натхненням. Усе це зачіпає структури її фізичної та психофізіологічної сфери, які не завжди готові за своїми потенціалами безпечно випереджати природні потреби дитини. Відчувається брак у розвитку фізичних та психофізіологічних показників: зросту, ваги, обсягів серця, легенів, потужності тиску, збалансованості температурних режимів від нагальних потреб організму дитини. Звідси швидка втомлюваність, кволість, слабка концентрація уваги, неслухняність, надмірна вередливість. Саме тому різноманітні системи раннього розвитку для психіки та фізичного здоров'я дитини переважно є небезпечними. Досягаючи оманливих успіхів в надмірній інтелектуалізації

дитини (письмо, читання, ускладнена математика, вивчення кількох іноземних мов, розв'язання логічних завдань тощо) руйнують її базові засади фізичного та психічного потенціалу, передчасно виснажуючи психофізіологічні механізми забезпечення реальних і майбутніх творчих дій.

Тому в цьому процесі неймовірно важливі обережність, тонке відчуття та бачення ледь помітних коливань у чутті дитячих потреб, професійна компетентність педагога та особливо турботливе ставлення до дитини як унікального, неповторного та самобутнього суб'єкта світу. Дитина не завжди має бути втіленням та виявом виключно імперативу, вибудованому на бажаннях та невілених особистісних мареннях дорослого. Особливо коли дорослий надмірними вольовими зусиллями намагається вплинути на дії дитини, примушуючи її досягати бажаного для нього, але не усвідомленого для дитини результату в тих чи інших діях. Часто з власного бачення дорослих заперечуються, відкидаються, применшуються або навіть ігноруються реальні інтереси, бажання та потреби дитини. Це стає серйозною перепорою, гальмом, а іноді і руйнатором для розвитку творчого потенціалу дитини.

Природа дитини достатньо гнучка, відкрита, налаштована на розвиток та взаємодію зі світом, провідне місце належить соціуму людей та взаємодії з природним оточенням. Це важливо враховувати при розбудові будь-якого виховного освітнього простору, де саме примат виховання є вирішальним для розвою та розвитку особистісних якостей дитини за умови дотримання принципів її природовідповідності. Про це говорить якість періоду дитинства, де дотримано тривалий процес ампліфікації (максимальне використання вікових можливостей для повноцінного психічного розвитку дитини). Поняття ампліфікації вперше застосував у 1978 році український психолог О.В. Запорожець. Воно протилежне штучній акселерації розвитку дитини: форсованому навчанню, скороченню часу повноцінного дитинства та передчасному перетворенні малої дитини на дошкільника, а дошкільника на школяра.

Про цю приховану від дорослих небезпеку для якості проживання дитиною її дитинства писав К.Д. Ушинський: «Скільки дітей, які в дитинстві вважалися маленькими геніями і справді подавали блискучі надії, стають потім людьми ні до чого не здібними! Це явище так часто повторюється, що, безумовно, відоме читачеві, але небагато хто вдумувався в його причини. А причина саме та, що нервовий організм таких дітей справді дуже складний, багатий і чутливий і міг би бути джерелом прекрасної людської діяльності, якби був підкорений ясній свідомості й волі людини. Але в тому-то й лихо, що він сам своїм багатством подавив волю суб'єкта і зробив його іграшкою своїх примхливих, випадкових проявів, а необережний вихователь замість того, щоб підтримувати людину в боротьбі з її нервовим організмом, ще більше роздратовував цей організм» [6].

Саме тому українська народна мудрість щодо виховання виходить із того,

що дитина є складовою живої природи і часткою генофонду нації, де генотип дитини адаптований до природи України та її етнічної території. А природовідповідність визначається наявністю національної психології, характеру, світогляду, що історично виникли в умовах природи, яка обумовила специфічні ознаки нашої нації. Звідси в загальному розумінні природовідповідність дитини базується на гуманності у вихованні, послідовності і наступності, емоційності світосприймання і світобачення, активності особи у виховному процесі [1].

Між тим сучасні переосмислення природовідповідності є як ніколи актуальними в світлі зміни парадигми (системи уявлень) щодо освітнього процесу, коли концепція Нової української школи пропонує активно залучати на навчання всіх дітей незалежно від їхніх особливих потреб. Впровадження інклюзивного навчання на рівні державних гарантій дозволяє змінити ситуацію в сфері толерантного ставлення та набути нових ціннісних акцентів у ставленні до людини. Це початок багаторічної праці, яка потребує від педагогів та батьків усвідомлення її непересічної цінності для зміни кожного і суспільства в цілому в їхньому ціннісному зростанні.

Важливо усвідомити, що це не просто новий спіральний виток суспільного розвитку, а якісно нове розуміння потенційних природних можливостей які приховані (сплячі) в кожній людині, розуміємо, що людська природа не одноманітна, не лінійна в своєму різноманітті, а має широкий спектр свого самовираження та реалізації щодо розуміння гендеру, проявами психічних акцентуацій (надмірна вираженість окремих рис характеру та їх комбінацій, що становить крайні варіанти психічної норми, які межують із психопатіями). Саме тому немає загального сталого еталону та його однозначного інструменту для виміру щодо їхньої можливої норми чи відхилень.

Ми звертаємо увагу на психофізіологічні приховані потенціали людини, природні можливості її організму та психіки, які дозволяють в певній мірі ефективно знижувати, а іноді і долати обмеження своїх особливостей без медикаментозного та вербальних впливів, що дозволяє кожному відкрити власне вікно можливостей, щоб мати шанс у процесах вправлення себе в своєрідній гармонізації психофізіологічних механізмів за допомогою відповідної системи метрики для налаштування рівноваги психомоторних систем (своєрідних анатомічних поїздів – система 12 міофасціальних (сукупність м'язової тканини – (міо-) і супроводжуючої її з'єднувальну тканину (фасція) меридіанів за дослідженнями Томаса Майерс) [4].

Керування цим процесом відбувається через складні взаємодії з активізації роботи головного мозку. Важлива роль відводиться роботі так званого рептильного мозку, а саме його стовбуровій частині довгастого мозку, в якому знаходяться основні центри життєдіяльності людини (температурний режим, спонтанні дихальні рухи, артеріальний тиск, серцевий ритм, секреція

шлункового і підшлункового соку, ковтання, кашель, руховий центр мови, блукаючий нерв, безумовні рефлексивні функції та забезпечує роботу вестибулярного апарату). Тому довгастий мозок є своєрідним сервером, який зберігає і підтримує ритм життєдіяльності організму людини, забезпечуючи її базові психофізіологічні потреби.

Спостереження та дослідження останнього часу вказують на те, що орган вестибулярного апарату суттєво впливає на базові зміни в діяльності організму людини. Але це не просто вплив, це лагідна, м'яка, безпечна, не медикаментозна корекція психофізіологічних систем забезпечення базових дій людини. Впливаючи на чутливість роботи вестибулярного апарату, можливо лагідно, без пересердя калібрувати діяльність багатьох систем організму людини. Окремо варто казати про реальні можливості у створенні безпечних контурів творчих дій людини, адаптуючи навіть її інклюзивність до розв'язання людиною реальних життєвих задач.

Інструментарієм у цьому процесі може виступати робота з вестибулярним апаратом людини (до речі, збої в його роботі призводять до 30 % захворювань в організмі, при тому, що вага цього парного органу складає всього 4,5 грами), з рівнями його чутливості. Ще Ф. Белгау, працюючи в програмі підготовки астронавтів NASA, помітив певну залежність чутливості роботи вестибулярного апарату на стан роботи психофізіологічних механізмів людини.

Системна робота з чутливістю вестибулярного апарату людини покращує роботу всіх сенсорних систем (дотик, нюх, смак, слух, зір, рівновага) і навіть опосередковано перцептивних механізмів (пізнання та розуміння, рефлексія, прогнозування поведінки, спілкування) в організмі.

Важливо розуміти, що поняття рівноваги це не просто якийсь абстрактний термін, це реальний вияв фізичних процесів, матеріалізованих у живих рухах людини. Рівновага важлива як психофізіологічний стан людини, який закріплює базову можливість для оптимального функціонування організму і психіки. Через досягнення тілом людини фізичної (механічної) рівноваги відбувається налаштування її на дію. Тобто психофізіологічні механізми працюють в оптимальному режимі, забезпечують можливість до творчих дій. При певному системному вправлянні можливо досягати у людини зміни її станів свідомості, виходячи на ритм потоку. Але це ще потребує подальших досліджень. Перші результати, отримані в експериментальних дослідженнях, вселяють певний оптимізм [3].

Помічено, що через довгастий мозок вестибулярний апарат може впливати на іннервацію біоелектричного струму, який надходить до вищих відділів головного мозку. Відбувається своєрідне налаштування в роботі емоційної (лімбічної) системи мозку і центру керування в неокортексі. Це дає можливість опосередковано впливати на мислення, мовлення, сенсорне сприймання та інтелектуальний розвиток людини. По суті, це може стати «стартовим

майданчиком» для народження, створення і подальшого втілення творчих дій дитини, але за умови дотримання системи, де тіло є головним об'єктом впливу на психофізіологічні механізми дитини за рахунок його вправлення з утримання рівноваги. Утримуючи фізичну рівновагу, тіло впливає на соціальні звички, способи поведінки та формує певні смаки, допомагаючи закладанню підсвідомих цінностей та сенсів, тобто створюється майбутня «подушка безпеки» для мінімізації та уникнення асоціальної поведінки дитини. Це дозволяє заощадити психічну енергію для творчих дій дитини, а в подальшому через безсвідоме закласти в неї позитивне ставлення до творчих дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Видолуб Н. О. Педагогіка та екологія. Природовідповідність у народній педагогіці та екологія як наука, як проблема і як предмет викладання в сучасній школі / Н. О. Видолуб // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – № 8. – С. 40
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения / Коменский Я. А. – М.: Госпедиздат Мин. Просвещения РСФСР, 1955. – 665 с.
3. Кочерга О.В., Шорохова В.В. Використання балансувальної дошки доктора Френка Белгау в навчально-корекційної роботі з учнями 1-4 класів з порушеннями психофізичного розвитку. Київ. Видав. дім «Слово», 2015. 64 с.
4. Майерс Т. Анатомические поезда / Томас Майерс. – Київ : Форс Україна, 2019. – С 4-11.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. 2016 с.34
6. Ушинський К. Д. Рідне слово: вибрані педагогічні твори в 2-х т./ Ушинський К. Д. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 1. – С. 64, 121–133

Кретов П. В. ,

*к. філос. н., доцент кафедри філософії, соціальних та політичних наук
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького, ataraksia@ukr.net*

Кретова О. І.,

*к. пед. н., доцент кафедри слов'янських мов, зарубіжної літератури та
методики навчання Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького, ekretova@ukr.net*

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ВИКЛИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті розглянуто питання соціально-філософського підґрунтя напрямку трансформацій соціальної взаємодії у суспільстві назагал та формування готовності громадян до соціально-політичної дії в соціальному інституті освіти в контексті викликів війни та воєнного часу. Зауважено роль цього процесу для формування механізмів префігуративної політики у соціально-політичній сфері.

Ключові слова: соціально-політична дія, трансформація, Україна, освіта,